

خوانش کالبد خارجی فضای مسکونی از دریچه فرهنگ در اقلیم سرد و کوهستانی (موردپژوهی: ماسوله، کندوان، پالنگان)

مهتاب خطیبی^۱، لیلا زارع^۲، پرستو ربیعی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۰

نوع مقاله: پژوهشی

صفحه ۱۳۵ تا ۱۵۴

چکیده

معماری خانه‌ها همواره به لحاظ کالبدی تحت تأثیر عوامل متعددی چون شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقلیمی و معیشتی مردم شکل گرفته است. در پژوهش حاضر به بررسی مؤلفه‌های فرهنگی تأثیرگذار در شکل‌گیری ساختار کالبد خارجی فضاهای مسکونی در اقلیم سرد و کوهستانی پرداخته می‌شود. این مقاله به دنبال خوانش اثرگذاری نگرش فرهنگی بر پیکربندی کالبد خارجی خانه‌های روستاهای مناطق سرد و کوهستانی ایران است. اهمیت پژوهش آنجاست که کالبد خارجی معماری در گذشته و در مناطقی که ساختار کالبدی گذشته خود را حفظ کرده است، تحت تأثیر عواملی چون فرهنگ و اقلیم شکل گرفته است و این در حالی است که در معماری کنونی ما دید معماران به بنا و ساختمان‌های مسکونی تنها تک‌بعدی بوده و شاید تنها عامل اقلیم در نظر گرفته شود.

این تحقیق نشان می‌دهد که مؤلفه‌های فرهنگی نیز در معماری بسیار در شکل‌گیری ساختار کالبد خارجی خانه‌های روستایی حائز اهمیت بوده است. این پژوهش از نوع کیفی با روش توصیفی - تحلیلی است و جمع‌آوری مطالب مبتنی بر روش کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی و ثبت عینیات انجام شده است. در فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها تلاش شده است تا مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگی از جمله حریم‌خواهی، همبستگی و حمایت، اعتقادات و آداب و رسوم، تداوم سنت و پایداری، همنشینی اجتماعی، مهمان‌نوازی و صمیمیت، امنیت روانی اجتماعی، احترام به طبیعت، حس تعلق به مکان، راحتی و آسایش و سادگی و ساده‌زیستی بر مؤلفه‌های ساختار کالبدی فضاهای مسکونی از جمله چیدمان پلکانی، حیاط و فضای اشتراکی، مواد و مصالح بومی، فرم بام، جهت‌گیری بازشوها و پنجره‌ها و ابعاد آن‌ها، جهت‌گیری بنا، ضخامت دیوارهای خارجی و مسیر دسترسی در سه روستای ماسوله، پالنگان و کندوان که در پهنه اقلیمی سرد و کوهستانی قرار دارند و به طور تصادفی انتخاب شده‌اند، بررسی شود. نتایج پژوهش حاکی از آن است که عوامل فرهنگی تأثیر بسزایی در شکل‌گیری ساختار کالبد خارجی خانه‌های روستایی در اقلیم سرد و کوهستانی دارد.

واژگان کلیدی: کالبد خارجی، فضای مسکونی، فرهنگ، اقلیم سرد و کوهستانی

^۱ دانشجوی دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، تهران، ایران.

^۲ استادیار مرکز تحقیقات، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) zare.leila@gmail.com

^۳ کارشناس ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

۱. مقدمه

سنت‌های فرهنگی هر جامعه، در دوران مختلف، در حال تغییر است و بایستی دائم مورد بررسی قرار گیرد. ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست. معماری سنتی ایران، بخصوص خانه‌های ایرانی پر از مفاهیم مبتنی بر فرهنگ و اعتقادات ایرانی است. این معماری نتیجه آزمون و خطا و بهبود ایده‌ها در راستای فرهنگ ایران است و ساختاری مبتنی بر آب‌وهوا و سبک زندگی این افراد ایجاد کرده است. از گذشته تا کنون شکل‌گیری ساختار کالبدی خانه‌ها متأثر از فرهنگ بوده است. در گذشته به نیازهای ناشی از فرهنگ بیش از امروز توجه شده است. معماری مدرن در ایران با تلفیق سنت‌ها و نیازهای غربی از حالت سنتی خود خارج شده است.

معماری نوعی هنر ظریف، و فرهنگ بیانگر هویت جامعه است و این دو همواره دارای رابطه‌ای نزدیک و مستمر بوده‌اند (بمانیان، غلامی رستم و رحمت پناه، ۱۳۸۹: ۶۸-۵۵). جان لنگ^۱ در کتاب آفرینش نظریه‌های معماری معتقد است که ویژگی‌های محیط جغرافیایی، به‌ویژه آب‌وهوا و توپوگرافی زمین، توزیع و شکل، قرارگاه‌های رفتاری را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و بین فرهنگ و آب‌وهوا ارتباط وجود دارد. برخی از آنها مانند شیوه زندگی، نحوه استفاده از خانه، ساختمان و فضاها با نوع فعالیت‌ها از این دسته هستند (لنگ، ۱۹۳۸: ۱۴۰). همچنین اقلیم بیانگر تأثیر متقابل عناصر و عواملی چون تابش آفتاب، دما و رطوبت هوا، وزش باد و میزان بارندگی است که بر معماری بنا، آسایش و رفاه انسان تأثیر گذاشته و نتیجه این تأثیرات، باعث تغییر در فرم، سازماندهی فضاها و تناسبات حاکم بر فضاهای داخلی کلیه ساختمان‌ها و سازه‌ها شده است (نشانی‌فام،

جعفری‌مند و دوزدوزانی، ۱۳۹۴: ۱-۹).

جدول ۱. بررسی پیشینه پژوهش (نگارندگان)

ردیف	عنوان	نویسنده	سال	هدف	نتیجه	روش تحقیق
۱	مقایسه تطبیقی نقش فرهنگ و محیط در شکل‌گیری خانه‌های بستیکی دبی و خانه‌های شهرهای جنوبی ایران	سلطان‌زاده، مرادی و میرهادی	۱۴۰۲	علت شباهت و تحلیل تأثیر معماری و فرهنگ شهرهای جنوبی ایران بر معماری مسکونی محله بستیکی	در شهرهای جنوبی، راهکارهایی در جهت بهبود شرایط اقلیمی و فرهنگ بر چیدمان کالبدی مؤثر بوده‌اند. با مهاجرت ایرانیان به بستیکی، فرهنگ ایران بر کالبد خانه‌های آن منطقه تأثیر گذاشته و الگوهای مشابه در عرصه‌بندی و همیشینی فضا، حریم و محرمیت، شیوه ساخت و چیدمان فضایی تجلی یافت.	توصیفی - تحلیلی، تطبیقی

پژوهش حاضر درصدد است تا با بررسی عوامل فرهنگی در اقلیم سرد و کوهستانی به مؤلفه‌های تأثیرگذار دست‌یافته و در ادامه به بررسی تأثیر مؤلفه‌های به‌دست‌آمده بر کالبد خانه‌ها در اقلیم سرد و کوهستانی در روستاهای ماسوله، پالنگان و کندوان پرداخته است. در این خصوص مسئله اصلی این پژوهش خوانش مؤلفه‌های فرهنگی تأثیرگذار بر کالبد فضاها و مسکونی در اقلیم سرد و کوهستانی است و برای نمونه الگوشناسی سه روستای ماسوله، کندوان و پالنگان تحلیل شده است. برای دستیابی بهتر به اهداف پژوهش، لازم است به سؤالات زیر پاسخ داده شود.

چگونه عناصر فرهنگی (مانند اعتقادات، آداب و رسوم، و سنت‌ها و...) بر شکل‌گیری کالبد خارجی فضای مسکونی در مناطق سرد و کوهستانی تأثیر می‌گذارند؟

برهم‌کنش مؤلفه‌های فرهنگی و اقلیمی چه تأثیری بر ساختار کالبد خارجی خانه‌های بومی می‌گذارد؟

براین‌اساس سعی شده است تا باتوجه به کیفی بودن پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی به خوانش مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگی بر کالبد خارجی خانه‌ها در اقلیم سرد و کوهستانی پرداخته و آنها را در روستاهای ماسوله، پالنگان و کندوان بررسی نمود.

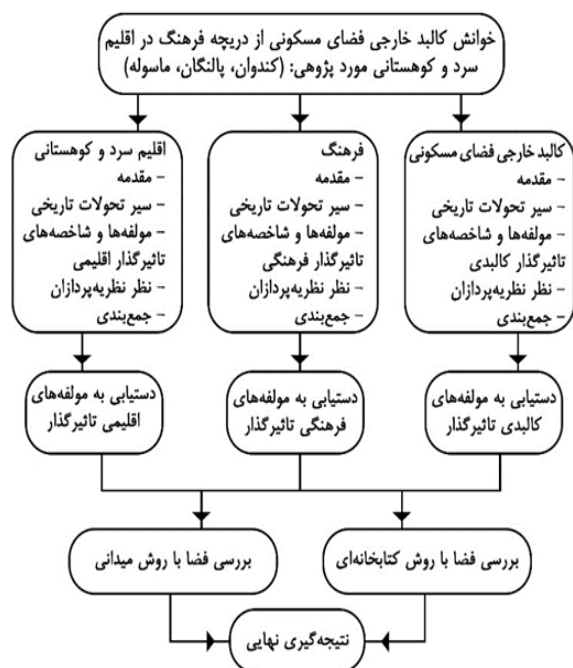
۲. پیشینه تحقیق

سابقه پرداختن به خانه به میزان سابقه زیستن انسان است؛ لیکن سکونت در دوران پس از مدرن به دلیل عدم پاسخگویی محیط خانه به تمامی جنبه‌های زندگی، موردتوجه قرار گرفت. پیشینه پژوهش حاضر به‌صورت خلاصه در جدول زیر به آن اشاره شده است.

۲	تأثیر فرهنگ و معیشت در شکل‌گیری کالبدی و فضایی زیستی خانه‌های سنتی شهر پاوه	هنرور، رستمی، ازنب و طاهری سرمد	۱۴۰۲	بررسی تأثیرگذاری فرهنگ و معیشت در شکل‌گیری کالبدی و فضایی زیستی خانه‌های سنتی پاوه	فرهنگ و اقلیم بالاترین تأثیر را بر شکل‌گیری کالبدی و فضایی خانه‌های شهر پاوه دارند. ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی، مذهبی، معیشتی مهم‌ترین عوامل در شکل‌گیری کالبد و سازمان فضایی خانه در پاوه است.	کاربردی - پیمایشی
۳	نقش فرهنگ در شکل‌گیری خانه‌های بومی منطقه تالش	محمدزاده، دوگاهه، سلطان‌زاده، شکاری نیری و آمار	۱۳۹۸	شناخت چگونگی تأثیر عناصر محتوایی فرهنگ منطقه در شکل‌دهی به فرم کالبدی و سازمان فضایی خانه‌ها	آهنگ تغییرات فصلی و اشغال فضا در فصول سرد سال، محدود به اتاق اصلی در طبقه پایین و در ایام نوروز و بهار فضای ایوان و در تابستان، طبقات بالا و محوطه خانه است.	توصیفی - تحلیلی
۴	خانه‌های تاریخی سنندج، خوانش کالبد از دریچه فرهنگ زیست	آقا لطیفی و کلیائی	۱۳۹۷	شناخت ویژگی‌های خانه‌های تاریخی سنندج درک نحوه اثرگذاری فرهنگ سکونت بر آنها فرهنگ سکونت اهالی سنندج	با مذاقه در خانه‌های تاریخی سنندج، خوانشی از کالبد عرضه گردد که فراتر از ویژگی‌های کالبدی از مدخل فرهنگ زیست ساکنان به موضوع تقرب یافته‌اند.	توصیفی - تحلیلی
۵	تحلیل و ارزیابی ویژگی‌های مسکن روستایی بر اساس نمونه‌گیری سال ۱۳۹۲	سرتیپی‌پور، رستمی، شهابی شه‌میری و امیرسادات	۱۳۹۷	دستیابی به اهداف توسعه در بخش مسکن شناخت ویژگی‌های آن برای برنامه‌ریزی منطبق با نیازها، مشکلات و فرصت‌ها	با تحلیل اسناد و استخراج شاخص‌های مسکن در چهار بعد کالبدی، اقتصادی، برخورداری و محیطی با استفاده از داده‌های نمونه‌گیری مسکن در سال ۱۳۹۲ به رفع نواقص برخی از این مطالعات پرداخته شده است. هر یک از استان‌ها با توجه به شرایط خاص منطقه (اقلیم، فرهنگ، الگوی زندگی، برخورداری از طرح‌های توسعه کلان ملی در نگاه آمایشی) در یک زمینه پیشرو است.	تحلیل عاملی و تحلیل شبکه‌ای
۶	تبیین مبانی نمود فرهنگ در معماری بومی ایران و ارتباط آن با ایجاد حس تعلق به مکان	محمدی و عبداللهی	۱۳۹۶	دستیابی به چپستی روش‌های بومی‌سازی ناشی از فرهنگ در معماری گذشته و چگونگی تأثیر آنها در عوامل حس تعلق به مکان در معماری امروز	مؤلفه‌های بومی‌سازی فرهنگ در معماری گذشته ایران به صورت ارتباط چهارگانه با خود، دیگران، طبیعت و خداوند، حریمیت، امنیت، درون‌گرایی، مرکزیت، انعکاس، هندسه، سلسه‌مراتب، شفافیت، تداوم و سیر از ظاهر به باطن نشان داده شده است. مدلی نظری بر اساس مؤلفه‌های تأثیرگذار بر حس تعلق به مکان تدوین شده است.	توصیفی - تحلیلی
۷	تأثیر فرهنگ و اخلاق اسلامی بر مسکن و کالبد فضایی خانه‌ها (نمونه موردی: خانه‌های عصر قاجار در شهر اردبیل)	یاران و بهرو	۱۳۹۵	بررسی و معرفی ارزش‌های حاصل از فرهنگ و اخلاق اسلامی در رابطه با خانه، چگونگی تجلی آنها در کالبد فضایی خانه‌های ایرانی	با بررسی فرهنگ و ارزش‌های اسلامی بر خانه‌های دوران قاجار در شهر اردبیل، ارزش‌هایی مانند حجاب، تعاون، طهارت، قناعت، خدامحوری، اطاعت بر کالبد فضایی خانه‌ها تجلی یافته است. با شناخت این عوامل می‌توان به احیای معماری برخاسته از فرهنگ گذشته پرداخت.	مطالعه اسنادی، توصیفی - تحلیلی

۸	تدوین ضوابط طراحی شهری بر مبنای شناخت و مقایسه الگوهای رفتاری با تأکید بر نقش اقلیم در فضاهای شهری در دو اقلیم سرد و کوهستانی و گرم و مرطوب جنوبی	۱۳۹۵	نقش اقلیم بر الگوی رفتاری استفاده‌کننده از فضا به عنوان مهم‌ترین عامل در تعیین رفتار مردم	نقش اقلیم بر الگوی رفتاری استفاده‌کنندگان از فضا را مهم‌ترین عامل در تعیین رفتار مردم را تدوین نموده‌اند که فضاهای شهری این دو اقلیم در ماه‌ها و ساعات مختلف شبانه‌روز، دارای جمع‌پذیری بیشتری هستند.	مقایسه‌ای تحلیلی، تفسیری - کیفی
---	---	------	---	---	---------------------------------

مسکونی در اقلیم سرد و کوهستانی در قالب جدول ارائه شده است.

شکل ۱. مبانی نظری (نگارندگان)

۴. چارچوب نظری

شکل‌گیری ساختار کالبد خارجی فضاهای مسکونی متأثر از عواملی چون اقلیم و فرهنگ است. هر اقلیمی باتوجه به شرایط آب‌وهوایی و موقعیت جغرافیایی شرایطی را ایجاد می‌کند که بر روند شکل‌گیری کالبد خارجی خانه‌ها تأثیرگذار است. عوامل تأثیرگذار اقلیمی بر کالبد خارجی خانه‌ها شامل تابش آفتاب، میزان رطوبت، میزان بارندگی، میزان بارش برف، وزش باد و دمای هوا است. لازم به ذکر است که اقلیم بر روحیات، نیازها و خلق‌وخوی افراد ساکن در هر پهنه اقلیمی نیز تأثیر می‌گذارد که این خود بر فرهنگ تأثیرگذار است. بحث اصلی در این پژوهش بررسی تأثیر عوامل فرهنگی بر کالبد خارجی فضاهای مسکونی

بررسی منابع مرتبط با موضوع پژوهش حاضر بیانگر آن است که تاکنون تحقیقات فراوانی با رویکردهای متفاوت در این خصوص انجام شده است. پژوهش‌های زیادی در زمینه مؤلفه‌های برگرفته از فرهنگ و تأثیر آن بر کالبد خارجی، عوامل تأثیرگذار اقلیم بر فرهنگ و دیگر موارد صورت گرفته است. در این پژوهش به تجزیه و تحلیل تأثیرات فرهنگ بر کالبد خارجی خانه‌های موجود در اقلیم سرد و کوهستانی پرداخته شده است. تأثیر موارد به دست آمده بر روی سه روستای ماسوله، کندوان و پالنگان بررسی خواهد شد. در هیچ کدام از پژوهش‌های پیشین، این موارد به طور جامع و هم‌زمان بررسی نشده است.

۳. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کیفی و با روش تحلیلی - توصیفی انجام شده است و همان‌طور که در شکل ۱ نشان داده شده، اطلاعات به دست آمده به روش کتابخانه‌ای در معماری کالبد خارجی بناهای مسکونی در فضای بیرونی و همچنین از اطلاعات تاریخی، فرهنگی، اقلیمی استفاده شده است و از روش میدانی برای گردآوری داده‌های مرتبط با نمونه‌های مورد بررسی در تأثیر فرهنگ بر کالبد فضاهای مسکونی و عناصر معماری استفاده شده است. متغیر مستقل این تحقیق، فرهنگ و اقلیم و متغیر وابسته آن کالبد خارجی فضای مسکونی است. داده‌های حاصل در رابطه با شکل خانه‌های محلی مناطقی با اقلیم سرد و کوهستانی است که روستاهای ماسوله، پالنگان و کندوان به عنوان نمونه‌های مطالعاتی به صورت تصادفی با هدف قابلیت تعمیم به کل جامعه آماری انجام شده است. در نهایت در بخش عملی به روستاهای مورد مطالعه مراجعه نموده و مشاهدات عینی و میدانی انجام شده و عکس‌برداری از عناصر کالبد خارجی معماری فضاهای مسکونی شده است و تأثیر مؤلفه‌های فرهنگی بر کالبد خارجی فضاهای

دارد که تعیین می‌کند که یک منطقه چگونه تحت تأثیر شرایط جوی قرار می‌گیرد و چه نوع پوشش گیاهی و حیوانی در آنجا زندگی می‌کند؛ بنابراین اقلیم می‌تواند بر روی زندگی انسان‌ها و نحوه استفاده آنها از محیط اطراف نیز تأثیر بگذارد.

۴-۴. فرم

فرم در معماری، تحت تأثیر عوامل متعددی است که عملکرد تنها یکی از آنهاست (سیلوایه و آصفی، ۱۳۹۸: ۲۵). فرم همواره توسط دودسته از عوامل ملموس که به صورت بافت، شکل، رنگ و زیبایی، و غیرملموس موجودیت پیدا خواهد کرد و دسته دوم غیرملموس که بر ناخودآگاه مخاطب تأثیر گذاشته و احساس لذت درونی را پدید می‌آورد (صفدریان و کوثری حقیقی، ۱۳۹۶: ۸). تأثیر مردم در تعیین شکل ساختمان بسیار قابل توجه است؛ به گونه‌ای که بسیاری از محققان آن را در درجه بالاتری نسبت به شرایط آب‌وهوایی قرار می‌دهند. بسیاری از محققان دیگر نیز موافق این امر هستند که شکل بنا در معماری عمده‌تاً توسط سنت و نیازهای نمادین افرادی که در ساختمان‌ها زندگی می‌کنند، تعیین می‌شود (سیلوایه و آصفی، ۱۳۹۸: ۲۶).

۴-۵. کالبد خارجی فضای مسکونی

کالبد خارجی فضای مسکونی به مجموعه ساختار و ویژگی‌های ظاهری یک ساختمان مسکونی گفته می‌شود که شامل عناصر فیزیکی، عملکردی و تعامل ساختمان با محیط اطراف آن است. در شکل ۲ به توصیف مؤلفه‌های کالبد خارجی فضای مسکونی پرداخته می‌شود.

شکل ۲. کالبد خارجی فضای مسکونی (نگارندگان)

در اقلیم سرد و کوهستانی است. عوامل فرهنگی تأثیرگذار بر کالبد خارجی خانه‌ها عبارت‌اند از حریم‌خواهی، همبستگی و حمایت، تداوم سنت و پایداری، اعتقادات و آداب‌ورسوم، هم‌نشینی اجتماعی، مهمان‌نوازی و صمیمیت، امنیت روانی و اجتماعی، سادگی و ساده‌زیستی، راحتی و آسایش، احترام به طبیعت و حس تعلق به مکان.

۴-۱. خانه

در ادبیات تخصصی، «مسکن» ساختار کالبدی و «خانه» مجموع این ساختار کالبدی و معانی و مفاهیم وابسته به آن در نظر گرفته شده است (آقا لطفی و کلیائی، ۱۳۹۷: ۱۱۳). خانه در معنای عمیق خود یک حس وابستگی به محیطی خاص است که در مقایسه تمام مفاهیمی که با آن مکان سروکار دارند از اهمیت ناچیزی برخوردار هستند (آقا لطفی و حجت، ۱۳۹۷: ۴۵). در واقع خانه به معنای ترکیب ساختار فیزیکی و ویژگی‌های احساسی یک فضا است که ساکنان آن را به خود پیوند می‌دهد و همچنین بازتابی از فرهنگ، تاریخ، و سبک زندگی ساکنان آن است.

۴-۲. فرهنگ

«فرهنگ واژه‌ای فارسی و مرکب از دو جزء «فر» و «هنگ» است که «فر» به معنای شکوه و عظمت و در حالت پیشوندی به معنای جلو، بالا، پیش و بیرون است.» این واژه مرکب به معنای بیرون کشیدن و بالا کشیدن است (دهخدا، ۱۳۸۷). در واقع فرهنگ در معماری به معنای تأثیر ارزش‌ها، باورها، تاریخ، و سبک زندگی یک جامعه در طراحی و ساخت فضاها و بناها است. معماری هم‌خوان با ارزش‌های مردم باعث ایجاد فضاهایی می‌شود که برای ساکنان خود مفهومی عمیق‌تر از صرفاً یک ساختار فیزیکی دارند.

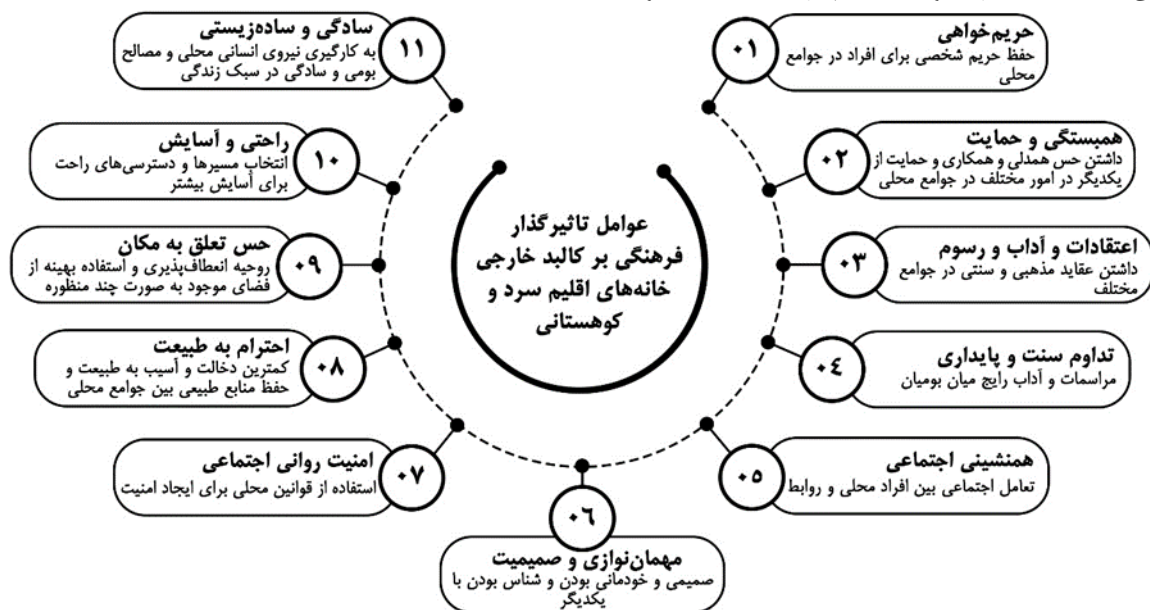
۴-۳. اقلیم

«اقلیم واژه‌ای است عربی که از کلمه یونانی کلیما^۲ گرفته شده و در فارسی بنام کلی آب‌وهوا بکار رفته است. در حقیقت اقلیم وضعیتی است که واقعیت بیرونی ندارد و بیشتر می‌توان در مورد آن حرف زد تا بتوان آن را توصیف کرد. اقلیم یک مفهوم است و می‌توان آن را وضعیت هوا در یک محیط کلان یا خرد دانست» (پور دهبی، ۱۳۹۰: ۳-۱۸). این گونه برداشت می‌شود که اقلیم به شرایط آب‌وهوایی یک منطقه در طول زمان اشاره

۴-۶. خانه به مثابه فرهنگ

و این ارتباط را کامل می‌کند و آینه‌ای است از اندیشه‌های انسان در رابطه با فضا، زیبایی‌شناسی و فرهنگ. به همین سبب سبک معماری هر دوره انعکاسی از فرهنگ و هنر آن محسوب می‌شود» (مکملی، ۱۳۹۰: ۲۷-۱۱). اثر فرهنگ بر معماری بسیار زیاد است، به طوری که این فرهنگ و هویت مردم هر کالبد است که به معماری شکل و فرم خاص و بومی می‌دهد. وقتی از خانه با محوریت فرهنگی سخن به میان می‌آید، بدین معناست که خانه فراتر از یک ساختار فیزیکی یا مسکونی است و نشان‌دهنده ویژگی‌های فرهنگی، هویت، ارزش‌ها و باورهای یک جامعه است. به عبارت دیگر، خانه منعکس‌کننده فرهنگ مردم است و با آن در ارتباط است. این ارتباط باعث می‌شود که خانه به مکانی فراتر از یک ساختمان تبدیل شود و بخشی از تجربه فرهنگی مردم را شامل می‌گردد. عوامل تأثیرگذار فرهنگی بر کالبد خانه‌ها در شکل ۳ جمع‌آوری شده است.

تحلیل فضای سکونتگاه‌های بومی موضوعی است که ارتباط زیادی با شناخت فرهنگ ساکنین آن دارد. «فرهنگی که به دست مردم همان محل شکل می‌گیرد؛ رشد می‌کند و در رویدادهای سخت نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد؛ اما به وسیله همان مردم با فرهنگ بومی سازگاری می‌یابد» (معماریان، ۱۳۸۶: ۱۸۲). معماری در بستر بومی، حاصل تطابق فرهنگ با اقلیم است. معماری بومی، بازتاب برخی روابط مذهبی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با محیط طبیعی و مصنوعی انسان‌ها است که در آن نمادهای فرهنگی جامعه انعکاس می‌یابد (محمدزاده، سلطان‌زاده، شکاری‌نیری و آمار، ۱۳۹۸: ۳۱-۵۵). معماری بومی و فرهنگ مردم یک منطقه به شکل متقابل از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و باعث ایجاد محیط‌های زندگی منحصربه‌فرد و متناسب با ارزش‌ها و نیازهای جامعه می‌شوند. «همان‌گونه که فرهنگ در شکل‌گیری معماری یک جامعه نقش عمده‌ای ایفا می‌کند، معماری نیز همواره در مقام فرهنگ‌سازی حضور داشته

شکل ۳. عوامل تأثیرگذار فرهنگی بر کالبد خانه‌های اقلیم سرد و کوهستانی (نگارندگان)

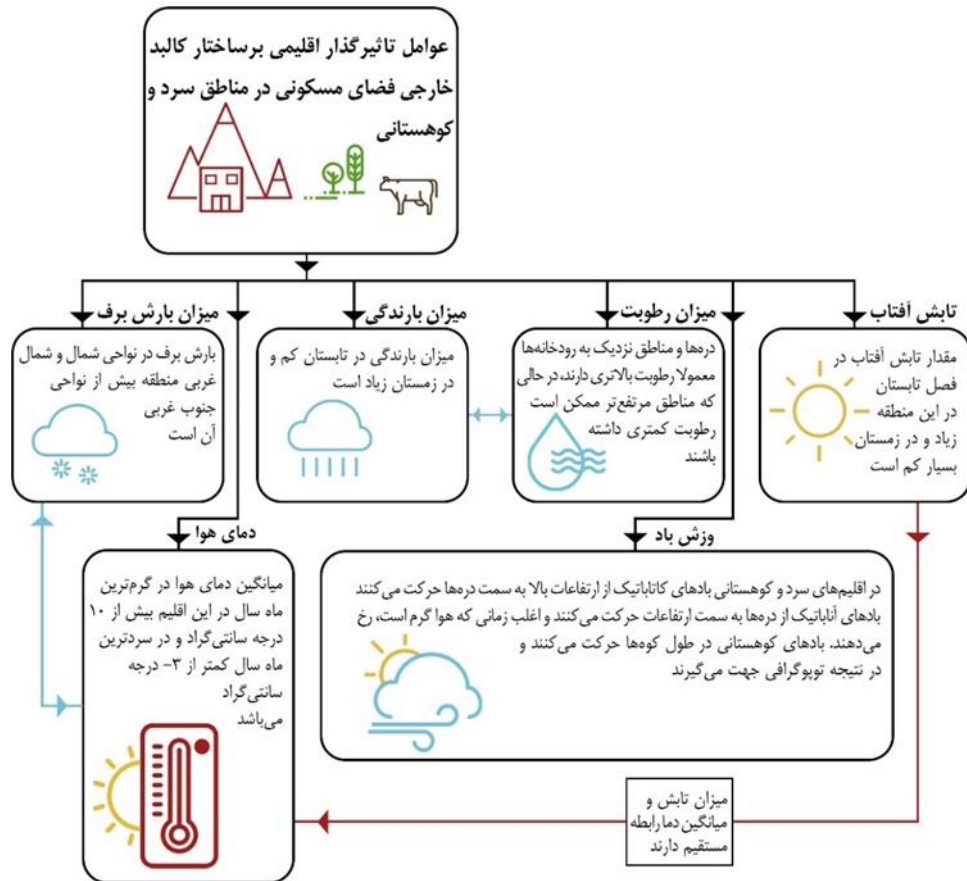
۴-۷. خانه در اقلیم سرد و کوهستانی

اقلیمی بودن فضا به معنی انسانی بودن فضا است؛ بنابراین اقلیم به طور مستقیم به مانند فرهنگ نقش تعیین‌کننده هم بر کالبد و هم بر رفتار استفاده‌کنندگان داشته است (بحرینی و آقا کریمی، ۱۳۹۵: ۱۶۸-۱۵۱). طراحی اقلیمی، روشی برای کاهش همه جانبه هزینه انرژی ساختمان است. در تمام مناطق، ساختمان‌هایی که برطبق اصول طراحی اقلیمی ساخته شده‌اند، ضرورت استفاده از سیستم مکانیکی را به حداقل کاهش می‌دهند و در عوض از انرژی طبیعی استفاده می‌کنند (واتسون

۴-۷. خانه در اقلیم سرد و کوهستانی

اقلیمی بودن فضا به معنی انسانی بودن فضا است؛ بنابراین اقلیم به طور مستقیم به مانند فرهنگ نقش تعیین‌کننده هم بر کالبد و هم بر رفتار استفاده‌کنندگان داشته است (بحرینی و آقا کریمی، ۱۳۹۵: ۱۶۸-۱۵۱). طراحی اقلیمی، روشی برای کاهش همه جانبه هزینه انرژی ساختمان است. در تمام مناطق، ساختمان‌هایی که برطبق اصول طراحی اقلیمی ساخته شده‌اند، ضرورت استفاده از سیستم مکانیکی را به حداقل کاهش می‌دهند و در عوض از انرژی طبیعی استفاده می‌کنند (واتسون

و لَبَز، ۱۳۸۸: ۴). خصوصیات کلی بنا در این نواحی به صورت ساختمان‌ها دارای حیاط مرکزی و درون‌گرا، نسبت سطح پوسته خارجی بنا به حجم بنا کم، ارتفاع اتاق‌ها کم، بام‌ها غالباً به صورت مسطح، بازشوها کوچک، ایوان‌ها و حیاط‌ها کوچک و دیوارهای نسبتاً قطور (قبادیان، ۱۳۷۷: ۱۰۲). همان‌طور که در شکل ۴ نشان داده شده است، عوامل تأثیرگذار اقلیمی بر ساختار کالبدی فضای مسکونی شامل تابش، رطوبت، بارش باران و برف، وزش باد و دمای هواست.

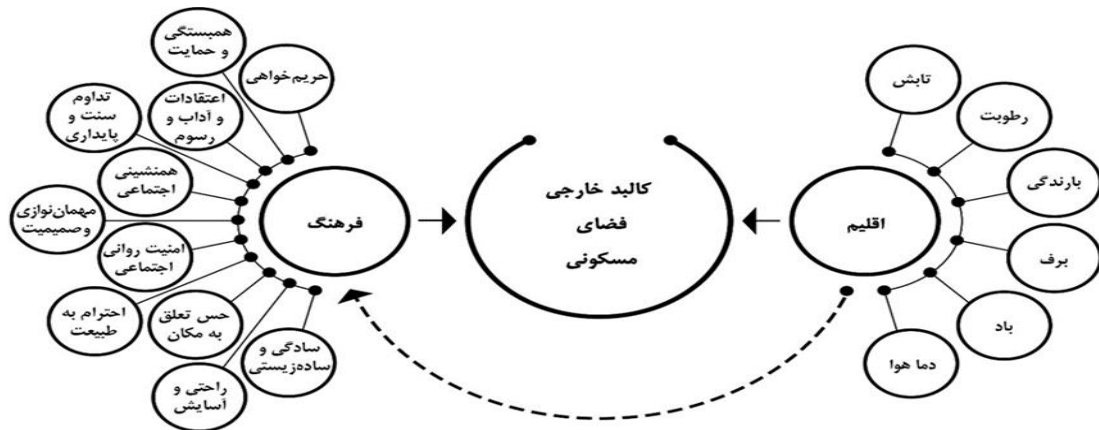

شکل ۴. عوامل تأثیرگذار اقلیمی بر ساختار کالبدی فضای مسکونی در مناطق سرد و کوهستانی (نگارندگان)

اقلیم تابش مستقیم خورشید یک امتیاز برای هر فضا است. زیرا داشتن این مزیت باعث می‌شود فضا از نظر جمعیت‌پذیری موفق عمل کند بیشتر از سایر فضاها توسط مردم مورد استفاده قرار گیرد. ۲- بادگیر نبودن فضا؛ این عامل نیز تأثیر مستقیمی بر چگونگی استفاده از فضا می‌گذارد. در فضاهایی که باد سرد به صورت مستقیم به درون آن می‌وزد، فضا دچار استقبال کمی از مردم می‌شود (بحرینی و آقا کریمی، ۱۳۹۵: ۱۶۸-۱۵۱). در شکل ۵ ارتباط بین اقلیم، فرهنگ و کالبد خارجی فضای مسکونی نشان داده شده است.

۴-۸. برهم‌کنش اقلیم و فرهنگ بر کالبد خارجی خانه

اقلیم نقش بسزایی بر نمود رفتاری افراد دارد و رفتار افراد روحيات، نیازها و احساس درونی آن‌ها را شکل می‌دهد که نمود فرهنگ است. به عنوان مثال، تدوین دستورالعمل طراحی در اقلیم سرد و کوهستانی با تأکید بر نقش اقلیم بر الگوهای رفتاری دو عامل زیر استفاده یا عدم استفاده از فضا توسط مردم را تضمین می‌کند. ۱- استفاده حداکثر از تابش خورشید در فضا؛ در این

شکل ۵. عوامل تأثیرگذار بر کالبد خانه‌های مسکونی در اقلیم سرد و کوهستانی (نگارندگان)

۵. بحث

منطبق با فرهنگ خود ارائه می‌دهد. فضاهای معماری، بدون شناخت فرهنگ، فهم نمی‌شود (فلامکی، ۱۳۷۱: ۱۳۹). نظریه‌پردازان زیادی در باب تأثیر فرهنگ بر معماری سخن به میان آورده‌اند و همگی معتقد به معماری متأثر از فرهنگ هستند. (جدول ۲)

جدول ۲. نظریات متفاوت در تأثیر فرهنگ در معماری (نگارندگان)

ردیف	نظریه پرداز	فرهنگ
۱	زیگموند فروید ^۳	فرهنگ مجموعه توانایی‌ها و وسایلی است که زندگی ما را از زندگی اجداد حیوانی ما دور می‌کند و در خدمت دو هدف است؛ محافظت از بشر در مقابل طبیعت و تنظیم روابط انسانی بین افراد (گروتز، ۱۳۷۵: ۵۸).
۲	فتحی	معماری بومی را حاصل انتخاب فرهنگی مردم در ارتباط با بستر معنا می‌کند و بر این عقیده است که تا پیش از فروپاشی مرزهای فرهنگی که در قرن نوزدهم اتفاق افتاد؛ فرم‌ها و عناصر معماری بومی در تمامی جهان مخصوص همان منطقه دیده می‌شد؛ و ساختمان‌های هر ناحیه‌ای، حاصل وحدت میان تصور مردم با خواسته‌های محیط بود (فتحی، ۱۳۸۲).
۳	الکساندر ^۴ ، الیور ^۵ ، هلیو و هانسون ^۶ ، شولتز ^۷ ، اکو ^۸ و مرسر ^۹	با بررسی مسکن بومی، فرهنگ ساکنان را عامل اصلی مؤثر بر چگونگی فرم مسکن و قانون‌مندی‌های روابط و عناصر آن معرفی کرده‌اند (رشیدزاده و حبیبی، ۱۳۹۹: ۳۱-۱۷).
۴	راپاپورت ^{۱۰}	معماری ساده‌تر، مردمی‌تر و در مجموع آن معماری که جوابگوی نیازهای قشر عام مردم است را به منزله معماری بومی می‌داند (راپاپورت، ۱۳۹۲: ۱۶). مسکن بخشی از محیط ساخته شده است که روابط میان افراد، افراد و اشیاء و اشیاء را در بردارد (راپاپورت، ۱۳۹۲: ۲۰۲). شرایط اقلیمی، روش‌های ساختمان‌سازی، مواد قابل دسترس و تکنولوژی را عوامل ثانویه یا تغییردهنده و عوامل اجتماعی، فرهنگی را نیروهای تعیین‌کننده در شکل مسکن معرفی می‌کند (معماریان، ۱۳۹۳: ۳۱۴).
۵	سوتن ^{۱۱}	نشان دادن ارتباط انسان شناخت با مسائل زیست‌محیطی و کشف چگونگی سازگاری فرهنگ‌های سنتی با محیط‌شان و استفاده در معماری معاصر است (Sutton, 2010).
۶	هیس ^{۱۲}	معماری و طراحی به طور غیرمستقیم با فرایندهای اجتماعی و محیطی مرتبط هستند و نه فقط به تمرینات فنی و زیبایی‌شناختی. روش‌های مختلفی برای تحقق اهداف طراحی اجتماعی سازگار با محیط‌زیست نیز وجود دارد (Heath, 2009).
۷	نادر اردلان	فلسفه معماری در امتزاجی از طبیعت و فرهنگ در طراحی خلاصه می‌شود. طرح خوب، در تطبیق بوم‌شناسی با محیط و ارتباط فرهنگی با مردم، قوانین و تشریفات آنها و نظام‌های اعتقادی‌شان ریشه دارد. مطالعه بوم‌شناسی در ظهور یک حس آگاهی، سروکار دارد. الگوهای بوم‌شناسی غربی با ایران متفاوت است و برای بیدارسازی هویت فرهنگی و فضاسازی بومی، رفتن به سوی یک‌سری اشکال اولیه بسیار مؤثر بوده است (جویدت، ۱۳۸۴: ۲۴۵-۲۴۸).

۵-۱. سیر تحولات تاریخی

جامعه ایرانی به طراحی پرداختند و گروهی در پی الگوبرداری از معماری غرب در ساخت منازل اعیان و اشراف بوده‌اند و گروه سوم ملی‌گرایان، که بنیاد فکری آنها بازگشت به امپراتوری هخامنشیان و ساسانی بوده است (رضائی، رفیعی، شفیع و شکری، ۱۴۰۱: ۳). در معماری معاصر (دهه‌های نخستین مدرنیسم با مشخصه فردگرایی در خلق فضاهای معماری آغاز شد (حق‌جو، سلطان‌زاده، تهرانی و آیوازیان، ۱۳۹۸: ۱۲۴). در جدول ۳ تحولات تاریخی کالبد خانه‌ها در هر دوره به طور مجزا، توصیف شده است.

جدول ۳. سیر تحولات تاریخی خانه در دوران قاجار تا اکنون (نگارندگان)

ردیف	دوره	ویژگی
۱	قاجار	- تضعیف هنرهای بومی و گسترش عناصر تزئینی غربی - الگوی درون‌گرا و برون‌گرا - تراکم بالا، ارتفاع زیاد برای ایجاد ابهت - شکسته‌شدن نمای داخلی با عقب‌نشینی طبقه دوم - دیوار باربر - مصالح بنایی - استفاده از باغچه و حوض در محوطه - استفاده از نور مستقیم به داخل بنا
۲	اواخر قاجار تا اوایل پهلوی	- ابنیه چندطبقه - الگوی درون‌گرا و برون‌گرا - معماری التقاطی - تقارن در نما و پلان
۳	پهلوی	- الگوبرداری از معماری غرب - به‌وجود آمدن طبقه اشراف - معماری برون‌گرا - ازدست‌رفتن امنیت، حریمیت، تقدس و بار معنایی و کارکرد اقلیمی - بناهای التقاطی - تحول در طراحی نما، ورودی شاخص، استفاده از عناصر عمودی برای ایجاد ابهت در نما - استفاده از بالکن یا تراس - عناصر فرنگی و آرایه‌های معماری قبل و بعد از اسلام
۴	معماری معاصر دهه‌های نخستین دوره پهلوی به بعد	- کنار رفتن معماران سنتی، تفکر جدیدی از اروپا تحت عنوان مدرنیسم با مشخصه فردگرایی - دسترسی مستقیم به بنا - قوی‌شدن ارتباط درون با فضای بیرون

۶. یافته‌ها

تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های کالبدی و فرهنگی بر سه روستای ماسوله، کندوان و پالنگان پرداخته شده است.^{۱۳}

۶-۱. ماسوله

روستای ماسوله در استان گیلان قرار دارد. این روستا به شکل پلکانی ساخته شده است. این طراحی علاوه بر جلوگیری از

در ادامه پس از بررسی برهم‌کنش مؤلفه‌های فرهنگی و اقلیمی و تأثیر آن بر کالبد خارجی فضای مسکونی، با مطالعه و بررسی میدانی روستاهای موجود در اقلیم سرد و کوهستانی، شناخت آن‌ها صورت گرفت و در مرحله بعد در جدول شماره ۴ و ۵ به

منابع آب ساخته شده‌اند. تعداد و ابعاد پنجره‌ها محدود و کوچک است تا از ورود باد مزاحم جلوگیری شود و درعین حال نور و تهویه مناسب نیز داشته باشند. ساکنان محلی از شیوه‌های سنتی (چکش، قلم و کلنگ) برای حفر و کنده‌کاری خانه‌ها استفاده کرده‌اند. معماری پلکانی خانه‌ها باعث ایجاد ارتباط نزدیک بین خانه‌ها و حفظ حریم خصوصی شده و درعین حال نشان‌دهنده فرهنگ همبستگی و حمایت مردم است. طراحی خانه‌ها به گونه‌ای است که با اصول مذهبی مردم منطقه هماهنگ باشد. برای مثال، ایجاد فضای مناسب برای مناسک مذهبی و حفظ حرمت اماکن داخلی خانه‌ها.

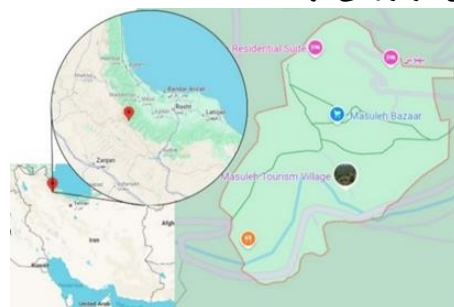

شکل ۷. محدوده قرارگیری روستای کندوان
(<https://www.google.com/maps>)

۶-۳. پالنگان

روستای پالنگان، واقع در استان کردستان، دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های گرم است. خانه‌های پالنگان به صورت پلکانی همسو با شیب طبیعی منطقه ساخته شده‌اند. مصالح خانه‌ها سنگ و گل هستند که مقاومت خوبی در برابر شرایط جوی منطقه دارند. دیوار خانه‌ها نسبتاً ضخیم و پنجره‌ها کوچک و گاهی دوجداره ساخته شده‌اند. پشت‌بام‌های مسطح برای حفظ حرارت و تأمین فضایی برای فعالیت‌های روزانه مورد استفاده قرار می‌گیرند. ایوان خانه‌ها به تهویه هوا و ورود نور طبیعی کمک می‌کنند. جهت‌گیری پنجره‌ها در جهت تابش آفتاب، بیشترین بهره را از نور و گرما را فراهم می‌نماید. فرهنگ مردم بومی روستای پالنگان تأثیر قابل توجهی بر شکل‌گیری کالبد خانه‌های این روستا داشته است. این روستا دارای فضاهای مشترکی مانند حیاط‌ها و ایوان‌ها است که برای تعاملات اجتماعی استفاده می‌شوند. روش‌های ساخت‌وساز سنتی ساخت منازل اغلب از

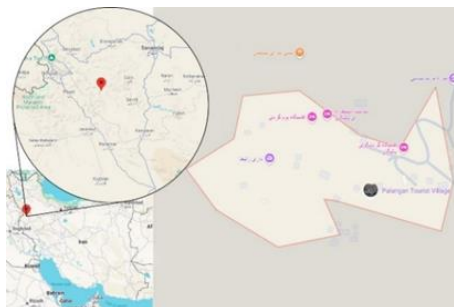
خطرات رانش زمین، مانع از برخورد خانه‌ها با جریان آب، حفظ حرارت در فصول سرد، ایجاد فضای باز برای تهویه و نفوذ نور طبیعی به تمامی خانه‌ها می‌شود. پشت‌بام هر خانه به عنوان حیاط خانه بالایی در نظر گرفته شده است. خانه‌ها با استفاده از مصالح بومی مانند سنگ و چوب ساخته شده‌اند. دیوارهای خانه‌ها نسبتاً ضخیم هستند تا عایق حرارتی مناسبی ایجاد شود. پنجره‌های خانه‌ها به دلیل عدم نفوذ باد و باران و همچنین جلوگیری از اتلاف گرما کوچک ساخته شده‌اند. پشت‌بام شیب‌دار و دارای شیب ملایم به دفع آب باران کمک می‌کند. فرهنگ در روستای تاریخی ماسوله، تأثیرات ویژه‌ای بر شکل کالبدی خانه‌ها داشته است. از آنجایی که حیاط هر خانه به پشت‌بام خانه دیگری متصل می‌شود، نوعی تعامل اجتماعی بین همسایگان برقرار می‌کند. بعضی خانه‌ها نیز دارای حیاط داخلی هستند که به عنوان محلی برای دورهمی مورد استفاده قرار می‌گیرد. طراحی خانه‌ها باتوجه به اصول مذهبی و سنت‌های فرهنگی مردم منطقه انجام شده است. به عنوان مثال، همه ساله در ماه محرم مراسم علم‌بندان، برگزار می‌شود.

شکل ۶. محدوده قرارگیری روستای ماسوله
(<https://www.google.com/maps>)

۶-۲. کندوان

روستای کندوان در استان آذربایجان شرقی در اقلیم سرد و کوهستانی واقع شده است. کندوان به صورت صخره‌ای و دستکند در دل کوه برای پناه گرفتن از سرما و بادهای شدید ساخته شده است. ساختار صخره‌ای به عنوان عایق عمل می‌کند و دما را ثابت نگه می‌دارد. جهت‌گیری بناها به گونه‌ای است که خانه‌ها از نور خورشید بیشترین بهره را ببرند. فضاهای داخلی اغلب با چند کاربری استفاده می‌شوند. خانه‌ها معمولاً در نزدیکی

نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شوند. مردم پالنگان آداب و رسوم سنتی بسیاری از جمله جشن‌ها، مراسم‌ها، و مناسبت‌های مختلف را دارند و از فضاهای مسطح بام‌ها برای این مراسمات استفاده می‌نمایند که فضای جمعی آن‌ها محسوب می‌گردد. همه ساله در آخر فروردین مراسم هزار دف با استقبال زیادی از ساکنین و بازدیدکنندگان برگزار می‌شود.

شکل ۸. محدوده قرارگیری روستای پالنگان

(<https://www.google.com/maps>)

جدول ۴. تطبیق مؤلفه‌های فرهنگی و مؤلفه‌های کالبدی در سه روستا (نگارندگان)

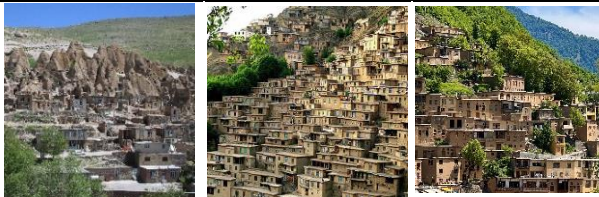
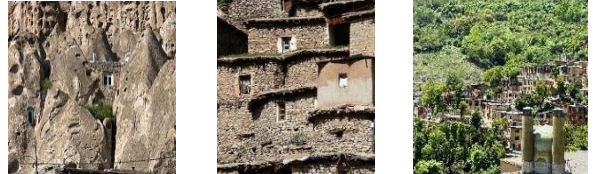
روستا								
مؤلفه کالبدی	مسیر دسترسی	ضخامت دیوار خارجی	جهت‌گیری بنا	ابعاد بازشوها و پنجره‌ها	جهت قرارگیری بازشوها و پنجره‌ها	فرم بام	مواد مصالح بومی	حیات و فضای اشتراکی
مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی
حریم‌خواهی	■	■	■	■	■	■	■	■
همبستگی و حمایت	■	■	■	■	■	■	■	■
اعتقادات و آداب و رسوم	■	■	■	■	■	■	■	■
تداوم سنت و پایداری	■	■	■	■	■	■	■	■
همنشینی اجتماعی	■	■	■	■	■	■	■	■
مهمان‌نوازی و صمیمیت	■	■	■	■	■	■	■	■
امنیت روانی اجتماعی	■	■	■	■	■	■	■	■
احترام به طبیعت	■	■	■	■	■	■	■	■
حس تعلق به مکان	■	■	■	■	■	■	■	■
راحتی و آسایش	■	■	■	■	■	■	■	■
سادگی و ساده‌نشینی	■	■	■	■	■	■	■	■
توضیحات: خانه‌ها در روستای کندوان به صورت مخروطی شکل در دل صخره‌ها ساخته شده‌اند. خانه‌های بخشی از روستای طی سال‌های اخیر توسط اهالی با آجر و سیمان تغییر شکل یافته که ساخت و ساز از این قبیل توسط میراث فرهنگی متوقف شده است. همان‌طور که در جدول مشخص شده، مؤلفه‌های کالبد خارجی خانه‌ها متأثر از مؤلفه‌های فرهنگی است.								
پالنگان								
مؤلفه کالبدی	مسیر دسترسی	ضخامت دیوار خارجی	جهت‌گیری بنا	ابعاد بازشوها و پنجره‌ها	جهت قرارگیری بازشوها و پنجره‌ها	فرم بام	مواد مصالح بومی	حیات و فضای اشتراکی
مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی	مؤلفه فرهنگی
حریم‌خواهی	■	■	■	■	■	■	■	■
همبستگی و حمایت	■	■	■	■	■	■	■	■
اعتقادات و آداب و رسوم	■	■	■	■	■	■	■	■

■	■	■	■	■	■	■	■	تداوم سنت و پایداری
■	■	■	■	■	■	■	■	همنشینی اجتماعی
■	■	■	■	■	■	■	■	مهمان‌نوازی و صمیمیت
■	■	■	■	■	■	■	■	امنیت روانی اجتماعی
■	■	■	■	■	■	■	■	احترام به طبیعت
■	■	■	■	■	■	■	■	حس تعلق به مکان
■	■	■	■	■	■	■	■	راحتی و آسایش
■	■	■	■	■	■	■	■	سادگی و ساده‌نشینی
خانه‌ها در روستای پالنگان به صورت پلکانی با استفاده از سنگ و مصالح بومی اغلب به صورت خشکه‌چینی ساخته شده‌اند. همان گونه که در جدول مشاهده می‌شود، کالبد خارجی فضاهای مسکونی متأثر از فرهنگ مردم منطقه است.								

روستا								
ماسوله								
مؤلفه کالبدی	مسیر	ضخامت دیوار	جهت‌گیری	ابعاد بازشوها	جهت قرارگیری	فرم	مواد مصالح	حیاط و فضای
مؤلفه فرهنگی	دسترسی	خارجی	بنا	و پنجره‌ها	بازشوها و پنجره‌ها	بام	بومی	اشتراکی
حریم خواهی	■	■	■	■	■	■	■	■
همبستگی و حمایت	■	■	■	■	■	■	■	■
اعتقادات و آداب و رسوم	■	■	■	■	■	■	■	■
تداوم سنت و پایداری	■	■	■	■	■	■	■	■
همنشینی اجتماعی	■	■	■	■	■	■	■	■
مهمان‌نوازی و صمیمیت	■	■	■	■	■	■	■	■
امنیت روانی اجتماعی	■	■	■	■	■	■	■	■
احترام به طبیعت	■	■	■	■	■	■	■	■
حس تعلق به مکان	■	■	■	■	■	■	■	■
راحتی و آسایش	■	■	■	■	■	■	■	■
سادگی و ساده‌نشینی	■	■	■	■	■	■	■	■
خانه‌ها در روستای ماسوله به صورت پلکانی و با مصالح بومی مانند چوب، سنگ، خشت و گل و کاهگل ساخته شده است. بافت روستا کاملاً حفظ شده و باتوجه به جدول مشخص است که فرهنگ مردم این روستا بر کالبد خارجی خانه‌های ماسوله تأثیر گذاشته است.								

جدول ۵. مؤلفه‌های فرهنگی در هر یک از روستاها (نگارندگان)

ردیف	مؤلفه‌های فرهنگی	ماسوله	پالنگان	کندوان	توضیحات
۱	حریم خواهی				به منظور حفظ حریم و حرمت در کالبد خانه‌ها جهت قرارگیری بناها، پنجره‌ها و بازشوی خانه‌ها در جهتی است که به یکدیگر دید مستقیم نداشته باشند.

۲	همبستگی و حمایت		استفاده از تزیینات و جزئیات سنتی در کالبد خانه‌ها که با استفاده از نیروی انسانی بومی ساخته شده نشان از پابندی به سنت و ایجاد حس همدلی، حمایت از ذوق و هنر محلی دارد.
۳	اعتقادات و آداب و رسوم		هر کدام از روستاها مراسم و اعتقادات خاص خود را دارند و در روزهای مشخصی از سال برای برگزاری آن گرد هم می‌آیند.
۴	تداوم سنت و پایداری		میراث فرهنگی و اهالی اجازه ساخت و سازهای جدید را نمی‌دهند و جهت احیا کالبد خانه‌های موجود مطابق با همان ساز و کار سنتی گذشته عمل می‌کنند که این نشان‌دهنده تداوم سنت و فرهنگ آنهاست.
۵	همنشینی اجتماعی		خانه‌ها به گونه‌ای ساخته شده که در مجاورت یکدیگر دارای فضاهای اشتراکی هستند و امکان ارتباط و تعامل بین اهالی را فراهم کنند.
۶	مهمان‌نوازی و صمیمیت		اهالی با یکدیگر خویشاوند و یا آشنا هستند و با یکدیگر در تعامل‌اند و از این رو کالبد خانه‌ها دارای فضای اشتراکی (حیاط و تراس مشترک) است تا جهت مهمان‌نوازی گرد هم آمدن از آن بهره ببرند.
۷	امنیت روانی اجتماعی		شیب ملایم و عدم ورود وسایل حمل و نقل امکان دسترسی راحت به خانه‌های مختلف و امنیت و آسایش برای اهالی را فراهم می‌کند.
۸	احترام به طبیعت		توسعه روستاها در جهت حفظ منابع طبیعی بوده است و طبق توپوگرافی و شرایطی که محیط به آنها اجازه داده کالبد خانه‌ها شکل گرفته است.
۹	حس تعلق به مکان		تأثیرگذاری ساختار کالبدی خانه‌ها از ریشه‌های فرهنگی و تاریخی اهالی منطقه و همچنین عادت به فعالیت‌های مختص محل زندگی خویش حس تعلق به مکان در این روستا وجود دارد.

هسته شکل‌گیری هر روستا نزدیکی به منبع آب است. دسترسی به امکانات روستا به دلیل فشردگی بافت زیاد است.				۱۰ راحتی و آسایش
اهالی روستا باتوجه به امکانات موجود در جغرافیای خود به ساخت‌وساز خانه‌های خود در اوج سادگی پرداخته‌اند.				۱۱ سادگی و ساده‌زیستی

۷. نتیجه‌گیری

هم‌نشینی اجتماعی جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ مردم دارد که منجر به حفظ تعامل اجتماعی است. فرهنگ مهمان‌نوازی و صمیمیت باعث ایجاد فضاهای اشتراکی در کالبد خارجی خانه‌ها شده است. مسیر دسترسی فقط به صورت پیاده انجام می‌شود و مردم یکدیگر را می‌شناسند و از این رو امنیت روانی - اجتماعی مردم از گذشته تاکنون استوار است. احترام به طبیعت توجه به حفظ منابع بومی و جلوگیری از تخریب طبیعت دارد و مردم طبق شرایط بومی و جغرافیایی و مصالح بومی در دسترس کالبد خانه‌ها را بنا کرده‌اند. حس تعلق به مکان به ریشه‌های فرهنگی و تاریخی مشترک اهالی اشاره دارد که در این مناطق به خوبی حفظ شده است. فرهنگ راحتی و آسایش و سادگی و ساده‌زیستی به دسترسی آسان به منابع طبیعی و استفاده از مصالح بومی توجه دارد. با تطبیق مؤلفه‌های فرهنگی و کالبد خارجی فضاهای مسکونی، همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، مؤلفه فرهنگی در شکل‌گیری ساختار کالبد خارجی خانه‌ها در اقلیم سرد و کوهستانی تأثیر چشمگیری دارد و هر عامل فرهنگی به صورت جداگانه بر یک یا چند مؤلفه کالبد خارجی فضاهای مسکونی تأثیرگذار است.

برهم‌کنش مؤلفه‌های فرهنگی و اقلیمی به طور مستقیم بر ساختار کالبد خارجی خانه‌های بومی تأثیر می‌گذارد و منجر به شکل‌گیری معماری خاص هر منطقه می‌شود. به عنوان مثال در مناطق سردسیر، دیوارها ضخیم و پنجره‌ها کوچک هستند تا از هدررفت گرما جلوگیری شود و به لحاظ فرهنگی حریم‌خواهی دیده می‌شود. در مثالی دیگر همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود اغلب از مصالح بومی که متناسب با شرایط جوی حاکم

مطابق با بررسی‌های انجام شده به روش کیفی در جداول ۴ و ۵ مشاهده می‌شود که مؤلفه‌های فرهنگی نقش مهمی در شکل‌گیری کالبد خارجی فضای مسکونی در مناطق سرد و کوهستانی دارند. این تأثیرات نه تنها در نحوه طراحی و سازماندهی فضاها، بلکه در انتخاب مصالح، شکل خانه‌ها و حتی نحوه قرارگیری آن‌ها در محیط دیده می‌شود. در ادامه به بررسی چگونگی تأثیر این عناصر فرهنگی بر کالبد خارجی خانه‌ها در این مناطق پرداخته شده است. این امر در طراحی ورودی‌ها و پنجره‌ها در خانه‌ها به گونه‌ای است که امنیت و حریم خصوصی ساکنان حفظ شود. روحیه همبستگی و حمایت توجه به استفاده از تزیینات و جزئیات بومی در کالبد خارجی خانه‌ها که به واسطه نیروی انسانی بومی ساخته شده و نشان از ذوق و هنر بومی دارد. این تزیینات شامل نقش برجسته‌ها، رنگ‌آمیزی‌های خاص و تزیینات در و پنجره‌ها در کالبد خارجی خانه‌هاست. اعتقادات و آداب و رسوم این امکان را فراهم آورده است تا در مراسم‌های مذهبی همچون علم‌بندان در ماسوله، هزار دف در پالنگان و مراسم‌های مذهبی و آئینی در کندوان، اهالی بتوانند در معیت یکدیگر مراسم را برگزار نمایند. تداوم سنت و پایداری به حفظ و احیاء کالبد خارجی خانه‌ها و جلوگیری از تخریب بافت بومی و سنتی آن‌ها دارد که در روستای ماسوله و پالنگان به خوبی رعایت شده و در بخشی از روستای کندوان اهالی در سال‌های گذشته بناهای آجری و سیمانی ساخته‌اند که برای جلوگیری از تخریب بافت روستا از ساخت‌وسازهای این‌چنینی به واسطه میراث فرهنگی جلوگیری به عمل آمده است.

- در منطقه است، استفاده می‌شود، حال آنکه فرهنگ احترام به طبیعت نیز منجر به استفاده از مصالح بومی در ساختار کالبد خارجی خانه‌های بومی شده است. در موارد دیگر نیز مانند مسیر دسترسی، جهت‌گیری بنا، فرم بام، حیاط و فضای اشتراکی و دیگر مؤلفه‌های کالبد خارجی فضاهای مسکونی، به همین صورت برهم‌کنش عناصر فرهنگی و اقلیمی بر شکل‌گیری کالبد خارجی خانه‌های بومی تأثیرگذار است.

پی‌نوشت

۱۳. تمامی اطلاعات بخش یافته‌های پژوهش، اطلاعات متنی و جداول ۴ و ۵، توسط پژوهشگر استخراج و از پژوهش منتج شده است.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی برای اعلام ندارند.

۱. Jon Lang

۲. Clima

۳. Sigmund Freud

۴. Alex&er

۵. Oliver

منابع

- آقا لطیفی، آزاده و حجت، عیسی. (۱۳۹۷). بررسی تأثیرپذیری مفهوم خانه از تحولات کالبدی آن در دوران معاصر در شهر تهران. نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی. دوره: ۲۳، شماره: ۴. صص ۴۷ و ۴۵.
- آقا لطیفی، آزاده و کلیائی، وحید. (۱۳۹۷). خانه‌های تاریخی سنندج، خوانش کالبد از دریچه فرهنگ زیست. مجله صفا. دوره: ۲۸، شماره: ۱. صص ۱۱۳.
- بحرینی، سید حسین و آقا کریمی، آرش. (۱۳۹۵). تدوین ضوابط طراحی شهری بر مبنای شناخت و مقایسه الگوهای رفتاری با تأکید بر نقش اقلیم در فضاهای شهری در دو اقلیم سرد و کوهستانی و گرم و مرطوب جنوبی (نمونه موردی شهرکرد و بوشهر)، فصلنامه محیط‌شناسی. دوره: ۴۲، شماره: ۱. صص ۱۵۱-۱۶۸.
- بمانیان، محمدرضا، غلامی رستم، نسیم و رحمت پناه، جنت. (۱۳۸۹). عناصر هویت‌ساز در معماری سنتی خانه‌های ایرانی «نمونه موردی خانه رسولیان یزد». فصلنامه مطالعات هنر اسلامی. دوره: ۷، شماره: ۱۳. صص ۵۵-۶۸.
- پوپ، آرتور (۱۳۷۷). سیر و صور نقاشی ایران (ترجمه یعقوب آژند). تهران: انتشارات هرمی. صص ۱۴۹.
- پور دیهیمی، شهرام (۱۳۹۰). فرهنگ و مسکن، مسکن و محیط روستا. ۳۰ (۱۳۴)، صص ۳-۱۸.
- جودت، محمدرضا (۱۳۸۴). تو معماری را ترسیم می‌کنی ولی من آن را می‌سازم، مجموعه مقالات معماری و شهرسازی. تهران: گنج هنر. صص ۲۴۵-۲۴۸.
- حق‌جو، امیر، سلطان‌زاده، حسین، تهرانی، فرهاد و آیوازیان، سیمون. (۱۳۹۸). گرایش‌ها و رویکردهای نظری معماری بناهای دولتی و حکومتی دوره پهلوی اول و دوم. فصلنامه مطالعات هنر اسلامی. دوره: ۱۵، شماره: ۳۴. صص ۱۲۴.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۸۷). فرهنگ لغت فارسی. تهران: آیندگان.
- راپاپورت، آموس (۱۳۹۲). انسان‌شناسی مسکن (ترجمه خسرو افضلیان). مشهد: کتاب‌کده کسری.
- راپاپورت، آموس (۱۳۹۲). معنی محیط ساخته شده، رویکردی در ارتباط غیرکلامی (ترجمه فرح حبیب). تهران: انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.

- رحمانی، الهه و شکر فروش، زهرا سادات. (۱۳۹۱). بررسی سیر تحول الگوی پروخالی در مسکن معاصر ایرانی. مجله آبادی. شماره ۷۰. صص ۱۲.
- رشیدزاده، الهام و حبیبی، فؤاد. (۱۳۹۹). تحلیل روابط فرهنگی در پیکره‌بندی فضایی مسکن سنتی کردها مطالعه موردی: خانه‌های سنتی شهری منطقه موکریان (شهر سردشت). فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی. دوره: ۱۰. شماره: ۴۰. صص ۳۱-۱۷.
- رضائی، مهناز، رفیعی، سحر، شفیع، ملودی و شکری، محبوبه. (۱۴۰۱). تحلیل و ارزیابی معماری خانه‌های ایرانی در دوره پهلوی اول و دوم ۱۳۵۷-۱۳۰۴، چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. صص ۳.
- سرتیپی‌پور، محسن، رستمی، محمدرضا، شهابی، شه‌میری، مجتبی و امیرسادات، میثم. (۱۳۹۷). تحلیل و ارزیابی ویژگی‌های مسکن روستایی بر اساس نمونه‌گیری سال ۱۳۹۲، فصلنامه مسکن و محیط روستا. دوره: ۳۷. شماره: ۱۶۳. صص ۱۸-۳.
- سلطان‌زاده، حسین، مرادی، رسا و میرهادی، غزاله. (۱۴۰۲). مقایسه تطبیقی نقش فرهنگ و محیط در شکل‌گیری خانه‌های بستک‌دبی و خانه‌های شهرهای جنوبی ایران، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی. دوره ۱۳. شماره ۵۰. صص ۱.
- سیلوایه، سونیا و آصفی، مازیار. (۱۳۹۸). ارزیابی عوامل تأثیرگذار بر فرم در معماری بومی، در اقلیم سرد و کوهستانی، فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی. دوره ۷. شماره ۳. صص ۲۵ و ۲۶.
- صفدریان، غزال و کوثری حقیقی، هوتن. (۱۳۹۶). تبیین جایگاه فرم در معماری معاصر ایران. تهران: اول و آخر. صص ۸.
- فتحی، حسن (۱۳۸۲). ساختمان‌سازی با مردم (ترجمه علی اشرفی). تهران: دانشگاه هنر.
- فلامکی، منصور (۱۳۷۱). شکل‌گیری معماری در تجارب ایران و غرب. تهران: نشر فضا. صص ۱۳۹.
- قبادیان، وحید (۱۳۷۷). بررسی اقلیمی ابنیه‌ی سنتی ایران. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران. صص ۱۰۲.
- گروتز، یورگ (۱۳۷۵). زیبایی‌شناختی در معماری (ترجمه جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون). تهران: دانشگاه شهید بهشتی. صص ۵۸.
- لنگ، جان (۱۹۳۸). آفرینش نظریه معماری، نقش علوم رفتاری در طراحی محیط (ترجمه علیرضا عینی‌فر). تهران: انتشارات دانشگاه تهران. صص ۱۴۰.
- محمدزاده دوگاهه، محمد، سلطان‌زاده، حسین، شکاری نیری، جواد و آمار، تیمور. (۱۳۹۸). نقش فرهنگ در شکل‌گیری خانه‌های بومی منطقه تالش، مجله پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران. دوره: ۹. شماره: ۲. صص ۳۱-۵۵.
- محمدی، علی، غلامرضا و عبدالهی، رکسانا. (۱۳۹۷). تبیین مبانی نمود فرهنگ بر معماری بومی ایران و ارتباط آن با ایجاد حس تعلق به مکان، نشریه مدیریت شهری. دوره ۱۷. شماره ۵۰.
- معماریان، غلامحسین (۱۳۸۶). سیری در مبانی نظری معماری. تهران: سروش دانش. صص ۱۸۲.
- مکملی، نوید (۱۳۹۰). بازخوانی مفاهیمی از معماری و فرهنگ. همایش علوم و فنون معماری اسلامی. تهران: مؤسسه مطالعات تطبیقی معماری و شهرسازی ایران. صص ۱۱-۲۷.
- نشانی‌فام، شکوه، جعفری‌مند، جاهد و دوزدوزانی، یاسمین. (۱۳۹۴). تأثیر اقلیم در شکل‌گیری فضاهای خانه‌های سنتی و خانه‌های معاصر نمونه موردی: خانه‌های شهر تبریز. کنفرانس بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر. تبریز: مرکز مطالعات راهبردی معماری و شهرسازی. صص ۱-۹.

- واتسون، دونالد و کنت، لیز. (۱۳۸۸). طراحی اقلیمی، اصول نظری و اجرایی کاربرد انرژی در ساختمان (ترجمه وحید قبادیان و محمد فیض مهدوی). تهران: دانشگاه تهران. صص ۴.
- هنرور، جمال‌الدین، رستمی، مختار، ازنب، مریم و طاهری سرمد، فائزه. (۱۴۰۲). تأثیر فرهنگ و معیشت در شکل‌گیری کالبدی و فضایی زیستی خانه‌های سنتی شهر پاوه. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران. دوره: ۱۶، شماره: ۳. صص ۱۵۱-۱۷۵.
- یاران، علی و بهرو، حسین. (۱۳۹۵). تأثیر فرهنگ و اخلاق اسلامی بر مسکن و کالبد فضایی خانه‌ها (نمونه موردی: خانه‌های عصر قاجار در شهر اردبیل). پژوهش‌های معماری اسلامی ۱۵. دوره: ۵. شماره: ۲. صص ۹۱.
- Aghalatifī, A. & Hojjat, I. (2017). Impression of meaning of home from physical transformation in Contemporary Era of Tehran. Journal of fine arts - architecture & urban planning. Volume: 23, Number: 4. 45- 47. [In Persian]
- Aghalatifī, A. & Keliai, V. (2017). Sanandaj Historic Houses; the Reading of Physicality from a Life Culture Point of View. Sofeh magazine. Course: 28. Number: 1. 113. [In Persian]
- Bahreini, Seyed H. & Agha Karimi, A. (2015). Tadvin Zavabet Shahri bar Mabnaye Shenakht va Moghayeseh Olguhaye Raftari ba Taakid bar Naghshe Eghlim dar Fazahaye Shahri dar do Eghlim Sard va Kuhestani va Garm va Martub Jonubi (Nemune Moredi: Shahrekord va Bushehr) [Compilation of urban design criteria Based on Recognition & Comparison of Behavioral Patterns with Emphasis on the Role of Climate in Urban Spaces in Two Cold & Mountainous & Hot & Humid Southern Climates (Case Example of Shahrekord & Bushehr)]. Environmental Quarterly. Course: 42. Number: 1. 151- 168. [In Persian]
- Bemanian, MR., Gholami, Nasim. & Rahmat Panah. (2010). Anasor Hoviatsaz dar Memari Sonati Khanehaye Irani "Nemune Moredi Khane Rasulian Yazd" [Elements of Identity in the Traditional Architecture of Iranian Houses "A Case Study of Rasulian House of Yazd"]. Islamic Art Studies Quarterly. Course: 7. Number: 13. 55- 68. [In Persian]
- Dekhoda, A. (2008). Dekhoda Dictionary. Tehran: Ayandegan. [In Persian]
- Falamaki, M. (1992). Formation of architecture in Iran and west experiences. Tehran: Faza. 139.
- Fathi, H. (2003). Construire avec le peuple (Translated from French to Persian Ali Ashrafi). Tehran: University of Art .
- Grutter, Y. (1996). Aesthetics of architecture (Translated from German to Persian Jahanshah Pakzad & Abdolreza Homayun). 58.
- Hagho, A., Soltanzadeh, H., Tehrani, F. & Aivazian, S. (2018). The Trends and Theoretical Approaches of Public and Government Buildings' Architecture on the First and Second Pahlavi era. Islamic Art Studies Quarterly. Course: 15. Number: 34. 124. [In Persian]
- Honarvar, J., Rostami, M., Aznab, M. & Taheri Sarmad, F. (2023). Cultural and Livelihood Impacts on the Physical and BioloSpatial Formation of Traditional Houses in Paveh. Iranian Cultural Research Quarterly. Volume: 16, Number: 3. 151-175. [In Persian]
- Heath, K. (2009). Vernacular Architecture & Regional Design. Cultural Process & Environmental Response.
- Jodat, M R. (2004). To Memari ra Tarsim Mikoni Vali Man An ra Misazam [You Draw the Architecture but I Build it], a Collection of Essays on Architecture & Urban Planning. Tehran: Ganj Honar. 245- 248. [In Persian]

- Lang, J. (1938). Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design (Translated from English to Persian Alireza Einifar). Tehran: Tehran University Press. 140.
- Memarian, Gh (2007). A Survey on the Theoretical Foundations of Architecture. Tehran: Soroush Danesh. 182. [In Persian]
- Mohammadi, A., Gholamreza & Abdulahi, R. (2018). Explanation of the Basics of Culture in Iranian Native Architecture and its Relation with the Creation of a Sense of Belonging to Place, Urban Management. Volume 17. Number 50. [In Persian]
- Mohammadzadeh Dogahe, M., Sultanzadeh, H., Shekari Neiri, J., & Amar, T. (2018). The Role of Culture in the Formation of Vernacular Houses in the Talesh Region, Iranian journal of anthropological research. Course: 9. Number: 2. 31- 55. [In Persian]
- Mokameli, N. (2018). Bazkhani Mafahimi az Memari va Farhang [Rereading Concepts of Architecture & Culture]. Conference of Islamic Architecture Sciences & Techniques. Tabriz: Institute of Comparative Studies of Architecture & Urban Planning of Iran. 27- 11. [In Persian]
- Neshani Fam, Sh., Jafari Mand & J & Doozdoozani, Y. (2014). The Effect of Climate on the Formation of Traditional & Contemporary Houses Space, Case Study: Tabriz Houses. International conference on man, architecture, civil engineering & the city. Tabriz: Center for Strategic Studies of Architecture & Urban Planning. 9- 1. [In Persian]
- Pope, A. (1998). A New Survey of Persian Art (Translated from English to Persian Yaqub Azhend). Tehran: Pyramid Publications.
- Purdihimi, Sh. (2018). Culture & Housing, Housing & Village Environment. 30(134), 18- 3. [In Persian]
- Qobadian, V. (1998). Climatic Analysis of the Traditional Iranian Building. Tehran: Publishing & Printing Institute of Tehran University. 102. [In Persian]
- Rahmani, E & Shekarforosh, Z. (2011). Barresi Seyr Tahavol Olguye Por Khali dar Maskan Moaser Irani [Investigating the Evolution of the Empty Model in Contemporary Iranian Housing]. Abadi magazine. No. 70. 12. [In Persian]
- Rapaport, A. (2012). Pour Une Anthropologie de la Maison (Translated from French to Persian Khosro Afzalian). Mashhad: Kasri Library.
- Rapaport, A. (2012). The Meaning of the Built Environment, an Approach in non-Verbal Communication (Translated from English to Persian Farah Habib). Tehran: Publications of Information & Communication Technology Organization of Tehran Municipality.
- Rashidzadeh, E., & Habibi, F. (2019). Cultural Analysis of Space in Kurdish Residential Architecture Case Study: Traditional Houses in Mukrian (The City of Sardasht). Iranian Islamic City Studies Quarterly. Course: 10. Number: 40. 31- 17. [In Persian]
- Rezaei, M., Rafiei, S., Shafiei, M., & Shukri, M. (2022). Principles of Evolutions in the Pattern of Tehran Houses; Pahlavi I, Pahlavi II, and Post-Revolution Periods, The Fourth National Conference on Urban Planning & Knowledge-Based Architecture. Tehran: Islamic Azad University, Tehran Science & Research Branch. 3. [In Persian]
- Safdarian, G., & Kowshari Haghighi, H. (2016). Tabyin Jaygah Form dar Memari Moaser Iran [Explaining the Place form In Contemporary Iranian Architecture]. Tehran: First & Last. 8. [In Persian]

- Sartipipour, M., Rostami, M., Shahabi, Shahmiri, Mojtabi & A, Maitham. (2017). Analysis and Evaluation of Rural Housing Features Based on 2013 Sampling, Housing & Village Environment Quarterly. Volume: 37. Number: 163. 18- 3. [In Persian]
- Silvaye, S., & Asefi, M. (2018). Assessment of Factors Influencing Form in Vernacular Architecture; In Cold and Mountainous Climate, Islamic Architecture Research Quarterly. Volume 7. Number 3. 25- 26. [In Persian]
- Soltanzadeh, H., Moradi, R., & Mirhadi, Gh. (2023). Comparative Analysis of the Role of Culture and Environment in the Formation of Bastakian Houses in Dubai and Houses in Southern Cities of Iran, Iranian Islamic City Studies Quarterly. Volume 13. Number 50. 1. [In Persian]
- Sutton, Mark Q., & Anderson E. N. (2010). "Introduction To Cultural Ecology". Second Edition. A Division of Rowman & Littlefield Publishers, INC. Lanham New York Toronto Plymouth, UK .Altamira press.
- Watson, D & Kenneth, L. (2009). Climatic Design: Energy-Efficient Building Principles and Practices (Translated from English to Persian Vahid Qabadian & Mohammad Faiz Mahdavi). Tehran: University of Tehran. 4.
- Yaran, A., & Bahru, H. (2015). The Influence of Islamic Culture on the Housing and Manifestation in Space Had Homes (Case Study: Qajar Epoch Homes in the Town of Ardabil). Researches on Islamic Architecture 15. Volume: 5. Number: 2. 91. [In Persian]
- <https://www.google.com/maps>.

Reading the Physical Structure of Residential Spaces Through the Lens of Culture in Cold & Mountainous Climates (Case Study: Masouleh, K&ovan, Palangan)

Mahtab Khatibi ¹, Leila Zare ^{*2}, Parastoo Rabiee ³

(Receive Date: 19 June 2024 Revise Date: 08 September 2024 Accept Date: 10 December 2024)

Research Article

Abstract

Introduction: The architecture of houses has always been influenced by various factors such as social, cultural, climatic, & livelihood conditions. The present research investigates the cultural components affecting the formation of the exterior structure of residential spaces in cold & mountainous climates. This article seeks to read the impact of cultural perspectives on the configuration of the exterior structure of houses in villages in cold & mountainous regions of Iran. The significance of this research lies in the fact that the exterior structure of architecture in the past, especially in areas that have preserved their historical physical structure, has been shaped under the influence of factors such as culture & climate. In contrast, contemporary architecture often views buildings from a single-dimensional perspective, considering mainly climatic factors. This study demonstrates that cultural components have also been significantly influential in shaping the exterior structure of rural houses.

Methodology: This qualitative research employs a descriptive-analytical method, & the data collection is based on library research & field observations. During the data analysis process, efforts have been made to identify the influential cultural components, including privacy, solidarity & support, beliefs & customs, continuity of tradition & sustainability, social cohesion, hospitality & intimacy, psychological-social security, respect for nature, sense of belonging, comfort & simplicity, & simplicity of living. These components were analyzed concerning the physical structure elements of residential spaces such as stepped layout, courtyard & communal spaces, local materials, roof form, orientation of openings & windows, dimensions of openings & windows, building orientation, thickness of external walls, & access routes in the three villages of Masuleh, Palangan, & K&ovan, which are located in the cold & mountainous climatic zone & were randomly & sparsely selected.

Results: The results of the research indicate that cultural factors have significantly influenced the formation of the exterior structure of rural houses in cold & mountainous climates.

Findings: The analysis revealed several key cultural factors influencing the architectural design of residential spaces in the studied villages. Privacy & the sense of community were paramount, as evidenced by the arrangement of houses & shared communal spaces. Traditional beliefs & customs were reflected in the use of local materials & the orientation of buildings. The continuity of tradition & sustainability were maintained through the preservation of historical construction techniques & materials. Social cohesion, hospitality, & intimacy were facilitated by the design of courtyards & communal areas. Psychological & social security, respect for nature, & a strong sense of belonging to the place were other significant cultural aspects that shaped the architecture. The simplicity & comfort in the living spaces were directly influenced by the cultural preference for modesty & practicality.

Conclusion: By analyzing the influential cultural factors, it can be concluded that cultural elements play a crucial role in shaping the exterior structure of residential spaces in cold & mountainous regions. This study highlights the importance of considering cultural aspects alongside climatic factors in contemporary architectural design.

Conflict of interest: None declared.

Keywords: Exterior structure, residential space, culture, cold & mountainous climate

¹ PhD Candidate in Architecture, Art & Architecture, Islamic Azad University, West Tehran Branch, Iran.

² Assistant Professor, Research Center, Faculty of Art & Architecture, Islamic Azad University, West Tehran Branch, Iran. (Corresponding Author). zare.leila@gmail.com

³ Master's Degree in Architecture, Art & Architecture, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.